

K V Ě T E N 2 0 2 0

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

**ILONA
FERKOVÁ**
ROZHOVOR

**SLOVENSKÁ
POLICIE,
JUSTICE
A ROMOVÉ**

**POSTAVIT SI
DOM.OV**

**RAYMOND
GURÊME**
IN MEMORIAM

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

**ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY
NENÍ JEN O STIPENDIU!**

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na doucovani@romea.cz
a +420 257 329 667**

**STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).**

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200Kč**

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

„Paní Ferková, vy jste se zbláznila?“ nevěřila svým očím vedoucí sociálního odboru paní Kohoutová, když za ní v 90. letech přišla a chtěla dostat všechny „ty výhody, co prý jsou jen pro Cikány, co žijou z našich daní“. O několik let později už však na humor ani nadsázku nebylo místo – kvůli výhrůžkám násilím se s rodinou odstěhovala na několik let do Anglie. Po návratu do Čech se s nezkrutným elánem znovu pustila do komunitní práce a psaní. „Sedí vedle sebe, ťukají do mobilu, a když se ptám, s kým si píšeš, tak řeknou, že spolu,“ nebere si servítky ani s mladou generací přední romská spisovatelka Ilona Ferková, která přijala naše pozvání k rozhovoru.

Na jedenáctiletého Sebastiána Schmeissera, kterého představujeme v rubrice Profil, by však její výtky neplatily – svůj volný čas věnuje hlavně šachům, ať už při trénování doma nebo v šachovém oddílu v Petřvaldu. „Vymyslet si vlastní tahy, věřit si, ale umět i prohrát, protože jediné tak se dá vyhrávat,“ říká o jeho snu stát se profesionálním hráčem tatínek, který ho k černobilé šachovnici přivedl.

Zblízka jsme se podívali na případy policejních přešlapů vůči Romům na Slovensku – od zneužívání pravomocí až k násilným útokům, ale také na to, jak „končí“, když si je od vyšetřovatelů nakonec přebere justice. Mnohem pozitivnější zprávy od východních sousedů pak přináší Projekt DOM.ov, díky kterému mají někteří Romové z osad šanci legálně bydlet – navíc ve vlastním a s maximálním možným zapojením svých financí i práce.

V bohužel dalším „In memoriam“ přibližujeme neobyčejný život Raymonda Guréma, který za války třikrát utekl z nacistického zajetí a nakonec se podílel na osvobození Paříže. A nezapomněli jsme ani na pravidelné rubriky.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 5/2020

- 3** Obsah / Editorial
- 4 – 7** Co píšu, musí být aspoň částečně pravda
Rozhovor se spisovatelkou Ilonou Ferkovou
Lenka Jandáková
- 8** Mýtus o nezodpovědných Romech na Slovensku
Komentář
Stano Daniel
- 9** Od vás já nic nechci
Den na periférii
Stanislava Ondová
- 10 – 12** Slovenská policie, justice a Romové
Pod povrchem
František Kostlán
- 13** Aktuálně
Děje se
Jana Baudyšová
- 14 – 15** Nevstoupíš dvakrát do stejné partie
Profil šachisty Sebastiána Schmeissera
Rena Horvátová
- 16 – 17** Postavit si domov vlastníma rukama
Zblízka
Jana Baudyšová
- 18 – 21** Životní příběh Raymonda Guréma / Sar dživelas o Raymond Gurême
In memoriam
Jana Šustová
- 22** Romodrom Music Studio
Kultura
Renata Kováčová

Přední obálka: Ilona Ferková (foto Petr Zewlakk Vrabec), zadní obálka: Svěpomocná výstavba bydlení na Slovensku (foto: Projekt DOM.ov).

Číslo: 5 / 2020 Ročník: XVII Cena: 20 Kč	Adresa redakce: ROME A, o. p. s. Korunní 127, 130 00 Praha 3 Tel. 257 329 667, 257 322 987 E-mail: romanovodi@romea.cz www.romanovodi.cz www.romeaops.cz	Korektury romského jazyka: Lada Víková
Vydavatel: ROME A, o. p. s. Žitná 49 110 00, Praha 1 IČO: 266 13 573	Šéfredaktorka: Jana Baudyšová	Grafika: Bantu Design s. r. o.
Vychází za podpory Ministerstva kultury ČR.	Editor: Zdeněk Ryšavý	Inzerce: Zdeněk Ryšavý
Redakce: Renata Berková, Rena Horvátová, František Bíkár, Stanislava Ondová, Zdeněk Ryšavý, Kristina Dienstbierová, Lenka Jandáková	Jazykové korektury: Lenka Jandáková	Předplatné: romanovodi@romea.cz
	Překlad do romského jazyka: Eva Danišová	Osvit a tisk: Studio WINTER, s. r. o.
		Distribuce: Dub, s. r. o.
		Periodicita magazínu: 10x ročně
		Registrační číslo MK ČR: E 14163

CO PÍŠU, MUSÍ BÝT ASPOŇ ČÁSTEČNĚ PRAVDA

Lenka Jandáková / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Komunitní práci, ač se tomu tak tehdy ještě neříkalo, se věnuje od mládí. V souboru Amare není navázala na rodinnou tradici, kterou dnes předává dál – jako lídryně projektu Manushe aktivizuje rokycanské Romy a jako přední autorka píšící v romštině je **Ilona Ferková** respektovanou osobností ve světě literatury.

Vedete rokycanskou ženskou skupinu Manushe. Jak jste fungovaly během karantény?

Když začala karanténa, tak jsme si zprvu jen psaly přes Messenger. Mnohé se bály, mají děti, o které se musely starat, tak jsem jim napsala, ať každý dělá, co může. Začaly jsme šít roušky pro blízké a známé, ale i pro domov seniorů nebo je dávaly na plot, aby si vzal, kdo potřeboval.

Manushky se u nás v Rokycanech scházejí už asi pět let. Mám kolem sebe tým patnácti žen, svou pravou ruku Květu Tůmovou a pracujeme hlavně se ženami, které často kvůli péči o rodinu a domácnost nemají téměř žádný společenský život, možnost dostat se k informacím, svěřit se se svými problémy. Třeba jsme řešily, že se ženy nedokážou vyjádřit třeba na úřadech tak, aby byly pochopeny, scházejí jim ta správná slova. Pozvaly jsme proto lektorku komunikačních dovedností a napadlo nás využít storytelling, kdy si lidé vzájemně vyprávějí svůj osobní příběh, sdílejí své zkušenosti, ale i zážitky z dětství.

Jaký byl ohlas?

Nejdříve přišlo šest žen, pak se přidaly další, že by také chtěly přijít povídat. Každá má svůj příběh. Zjistily jsme, že máme i mnoho společných vzpomínek. Dobrý ohlas také mělo vyprávění Ladislava Goral, který umí krásně vyprávět o historii Romů, staré legendy. Na takové akce svolávám Romy přes Facebook, poprvé jich přišlo tak pětatřicet, podruhé i potřetí ještě více, a když Láda viděl, jak musím pokaždé shánět místo, protože kulturní dům se opravuje a do restaurace ženský nepůjdou, tak nám na podzim nabídl, že bychom pod hlavičkou Domu národnostních menšin, kde je ředitelem, zřídili v Rokycanech romské komunitní centrum. Našli jsme prostory a od srpna se rozeběhne jeho program.

Jaké máte s centrem plány?

Na začátku jsme si každá řekla, co bychom chtěly, aby se dělalo. Já mám jako prioritu finanční a právní poradenské centrum a zřídit místnost s počítači a internetem. Z plzeňského komunitního centra k nám budou dojíždět poradkyně pomáhat lidem řešit problémy s exeku-

Ilona Ferková se členkami rokycanských Manushe.

cemí a dluhy, s hledáním práce. Vždy pro ně existuje nějaká pomoc, jen jim musí někdo poradit. Moje dcera má na starost obnovení ženského souboru Čercheň, kde jako malé holky tancovaly čardáše a zpívaly. Je to takový jejich comeback, budou mít gospelový sbor.

Rýsují se i taneční aktivity pro děti? Mají zájem o tradiční tanec?

Když za nimi půjdeme, „hele, pojďte tancovat“, tak řeknou, „ale nás to nebaví...“. Ale myslím si, že když ti mladí uvidí, že jejich matky něco dokážou, tak samy přijdou a budou chtít taky něco takového zkusit. A nemusí to být jen tradiční, klidně modernu. Chceme otevřít i něco sportovního, pro kluky, ale to už bude ve spolupráci s městem. Máme zájemce, který je povede ve fotbale, v basketu, parkuru. Přišel s tím na městský úřad a nestačil se divit, když od nich slyšel, že je to skvělý nápad a jestliže to chceme, tak že nám vyjdou vstříc. Takhle vstřícní dosud nikdy nebyli.

Minulý rok jsme ve spolupráci s evangelickým farářem Mikulášem Vymětalem uspořádali program pro rodiny. Byli jsme na Karlštejně, na oslavě znovuo-otevření Žižkostela v Praze a strávili jsme víkend na faře v Berouně, kde si děti formou příběhu poslechly výklad o víře, zkoumaly přírodu, pracovaly s mikroskopem. Otevíráme také doučovací klub, hlavně pro děti na druhém stupni, které čekají přijímačky na střední školu.

V pěstounské péči máte s manželem vnuka. Už se rozhoduje kam po základce?

U nás je jedna střední škola, obory kuchař-číšník, automechanik nebo prodavač jsou ale o ničem, protože jako Romové pak nenajdou uplatnění. Říkám mu, že chodit na kuchaře je zbytečné – půjde na praxi, dají mu akorát tak mýt nádoby, nepustí ho k jídlu, a přestane ho to bavit. V servisech si vyberou známé nebo z rodiny a na prodavače dnes nemusí mít školu. Chtěla bych, aby šel na obor radši do Plzně, kam bude muset dojíždět, ale který se mu vyplatí a bude tu práci jednou dělat. Třeba na zedníka, instalatéra, elektrikáře – ti jsou pořád potřeba a je jich málo.

Jací jsou podle vás dnešní mladí Romové v porovnání s předchozí generací?

Bohužel někteří starší, kterým je osmnáct a víc, ti jsou závislí na drogách. Nechceme, aby ti mladší, do toho spadli taky. K tomu je nejrychlejší cesta, když se budou jen nudit, toulat se a hrát hry, nemít žádné zájmy. Třeba leží na koupališti nebo sedí na lavičce, ale nepovídají si, něco si píšou do mobilu. Ptám se, „s kým si píšeš“ a on na to, „s ním“. Tak mu říkám, „a to mu to nemůžeš říct?“ V těch 80. letech, kdy byly moje dcery malé, mladí nefetovali, neměli žádné závislosti, protože nic takového nebylo. Pořádaly se zábavy, a tak často vystupovali, neměli zkrátka čas na blbosti, hodně trénovali, zpívali, chodili na zkoušky. Ale je to asi i tím, že dříve byli jiní, slušnější. Teď jsou hrozně drzí, asi kvůli tomu, co vidí a slyší na internetu, na YouTube. Neměli by mluvit prostě, to se ale taky změnilo, už to není, jak to bejvávalo, že byla opravdu úcta, pativ. Toho už je hrozně málo, ale někde to ještě je.

ILONA FERKOVÁ (1956)

pochází z Rokycan, kde v 90. letech pracovala jako koordinátorka česko-romské mateřské školy podporované OSF. V roce 1999 převzala poděkování Nadace dobré vůle. Ve stejném roce po anonymních výhrůžkách rodina emigrovala do Velké Británie. Od roku 2017 je lídryní rokycanské ženské skupiny Manushe, (Slovo 21). Psát začala na konci 80. let na popud Mileny Hübschmannové, publikuje od 90. let, např. samostatně sbírka povídek Zničila si život kvůli penězům a Ukradené děti, nebo časopisecky ve sborníku Romano džaniben, v el. sbírkách vydaných nakl. Kher, které vytisklo její zatím poslední povídkovou knihu Ještě jedno, Lído.

A kde se ta správná výchova k romipen ještě drží?

Víc se drží v rodinách, které dětem vše nekoupí, nemají na drahé telefony, značkové věci. Ti chudší jsou víc v tom starém, děti nejsou rozmazlené, ale ty, co mají všechno, ty jsou hrozné, mají v hlavě jen hry, střílečky, pomalu žijí víc ve virtuální realitě. Já myslím, že romipen upadne, jestli se mladí nevzchopí. Někde se snaží rodiče brát děti do kroužku, aby nezapomněly naši kulturu, tradice. S romštinou je to úplně katastrofa, s dětmi jsme jako rodiče sice mluvili česky, ale mezi sebou romsky, tak ji od nás pochytily. Ale dnešní děti nejen že neumí mluvit, ale už ani nerozumí. Přitom je to tak krásný jazyk, když si čtu v romštině, tak si uvědomuju, jak máme krásná slova.

Hodně dětí, které se narodily v Anglii, tam už nemluví ani česky, mluví mezi sebou už jen anglicky, stejně jako třeba moji vnuci v Holandsku mluví jen holandsky. Už nemají důvod mluvit jinak. Sem se nevrátí. Jsou tam třeba od devadesátého roku, jsou tam zabydlení, narodily se jim tam děti. Někteří už tam i pobírají duchod. Já se vrátila, protože

moje máma už byla stará a potřebovala pomoc, a taky kvůli nemoci manžela. Ale dcery tam zůstaly a jejich děti už studují vysokou školu.

Čím to je, že v zahraničí Romové dosáhnou na vyšší vzdělání, ale tady je to pořád tak obtížné?

Já si myslím, že je to proto, že jim angličtina jde líp, že není tak těžká jako čeština. A také se neučí další cizí jazyky jako tady, třeba němčinu, angličtinu.

Ale musejí tam prospívat přece i v dalších předmětech.

Dám příklad. Tolik úkolů, co tady vnuk dostával během karantény k vypracování! Ptám se, k čemu to bylo, když jim nikdo tu látku nevysvětlil? Denně měl třeba tři z matiky, dva z češtiny, jeden ze zeměpisu, jeden z přírodopisu, z chemie. Sice učitelé psali: jestli nechápeš látku, zavolej, ať se můžeme domluvit, ale když jsem mu řekla, že já mu to neumím vysvětlit, aby zavola učitelce, tak mi na to řekl: „No hned jí zavolám, ještě mě seřve, že to neumím a že jsem neposlal

všechno, co jsem měl.“ Tady to není nastavené tak, aby mělo dítě ve škole radost, že se něco učí, a učitel není parták, ale někdo, kdo jen pořád hledá chyby.

Jak vzpomínáte na soužití Romů a Čechů za svého dětství?

Tu dobu 50., 60. let jsem popsala v novele Manda. Když přišli Romové za prací do Rokycan, tak byli nejdříve ubytováni v takovém provizoriu, ve vagonové kolonii, tam se říkalo Vagonka, a pak ještě na Bouračce, ale většina Romů brzy dostala byty v bytovkách po celém městě. Romáci chodili do práce, pracovali s gádžema, a tak se znali. Možná byl rasismus, ale já si to jako dítě nepamatuju. Jen malé děti na nás pokřikovaly „cikáňata černý vrata“, ale my ně zase „Češi bléši“. Ale mezi dospělými? Možná když se něco semlelo v hospodě, když byli opilí, tak se poprali, nebo o ženskou, ale aby to bylo jako teď, tak to nebylo.

Pamatujete si, kdy se to změnilo?

Hned po revoluci. Stačilo, aby se našel jeden blbec a do éteru řekl, „Cikáni žijou z vašich daní, jsou rádi na dávkách, nechtějí pracovat.“ Chytli se toho a dodnes je to: „My budeme žít Cikány, oni nechodí do práce, my na ně budeme dělat... A taky pořád, jaké máme oproti Čechům výhody. Já jsem tenkrát, v těch 90. letech šla za vedoucí sociálního odboru paní Kohoutovou, že chci dostat všechny výhody, které pro nás Cikány jsou. Ta na mě vyvalila oči, „paní Ferková, vy jste se zbláznila?“ „Nezbláznila,“ povídám, „vždyť všichni od vás, Češi, jdou do ulic a křičí, že máme výhody, tak já je chci.“ „Já se s vámi na toto téma nebudu bavit. Vy jako občan máte nárok, ať jste Rom nebo kdokoli, na pomoc v hmotné nouzi, která je pro všechny stejná,“ říká mi a já na to, „já vám nevěřím, my musíme mít víc. Vždyť to všichni říkají, že bereme velké dávky.“ „To je nesmysl, nic takového není.“ Tak jí říkám, „proč jim to nejdete říct třeba do televize? Necháváte lidi, aby to vykřikovali a byla mezi lidmi nenávisť...“ A šla jsem domů.

Vy jste v roce 1999 emigrovala do Anglie. Co bylo důvodem?

Vedla jsem česko romskou školkou a zničehonic mi začaly chodit hnusné anonymy. Někdo asi záviděl, že bez vzdělání dělám koordinátora ve školce, zatímco Češky na to musí studovat. Dcery ještě chodily do školy, měla jsem o ně strach, když mi psali, že je chytanou a znásilní a že už se na ty moje černý holky chystají. Jednou jsem ve vzteku rozbila telefon – pořád nám volali, ve dvě po půlnoci nás budili a manželovi o mně říkali, že jsem tam byla s tím a s tím. Jedna z dcer už tehdy v Anglii žila, tak jsem si řekla, máme tady pořád žít ve strachu? Asi mě chtěli z té školky vyštípat. Dohlížela jsem také na učitelky, někdy jsem jim musela říct, že se mi nelíbí, jak se k dětem chovaly. Když děti něco neznaly, tak na ně třeba křičely, místo aby jim to v klidu vysvětlily.

Z Anglie jsem se vrátila po čtyřech letech, ale několik let jsem se neangažovala. Až když mě oslovil Lukáš Houdek, abych pro ROMEU napsala povídku a pak druhou, třetí, pátou, tak jsem zase začala psát. Po jednom autorském čtení mě oslovili ze Slova 21, abych četla na Khamoru, a tak

jsem s nimi začala spolupracovat. Zase se ze mě stala veřejná osoba.

A jaké jste měla pocity, když jste začala opět veřejně vystupovat?

Když se konal křest Kaštánka v Knihovně Václava Havla, přišlo tolik lidí, že jsem dostala trému. Říkám Karolíně (pozn. red. K. Ryvolové, editorka knihy Ještě jedno, Lído), „ty bláho, já ještě nejsem připravená, abych mluvila s lidmi z televize, rozhlasu, já jsem všechno zapoměla,“ a ona na to, „nech to být, ty umíš kecat moc dobře, ty se ze všeho dostaneš.“ Bylo to pro mě opravdu úžasný, nečekaný, strašně krásný.

Co máte právě rozepsáno?

Naposledy jsem psala o děvčatech, tak teď píšu o třech kamarádech z doby mého mládí. V 70. letech, když tomu nejmladšímu bylo patnáct, nejstaršímu osmnáct, se dostali do kriminálu za to, že si z jednoho gádža na plovárně udělali legraci – dali si šátek přes obličej a skočili před něj z kabinek se slovy „peníze, nebo život“, že ho jako vystraší. A to stačilo. Udělali z toho loupežné přepadení, ten nejstarší dostal pět let a ti dva tři a půl let a dva roky. To byla taková doba. Seděli za to v Libkovicích, to byl nápravný ústav pro mladistvé u Mostu. Musela jsem si to dohledat, stejně jako když jsem psala o těch starých Rokycanech v Mandě. Karolína mi řekla, abych víc popsala realie, kde postavy bydlí, protože čtenáři vůbec nebudou vědět, kde to je, co to bylo na Bouračce, ve Vagonce, proč se tomu tak říkalo. Nebo jsem dohledávala, kde mohla být škola s oborem šička

a zároveň se tam nacházela kasárna, aby to nevypadalo, že jsem si to vymyslela.

Vás neláká si příběhy vymýšlet?

Já mám ráda, když jsou historické romány založené na faktech, více to člověka vtáhne, dozví se o té době něco nového. Má to svou hodnotu zachytit události, jejichž pamětníci pomalu mizí. Třeba taková Diana Gabaldon, autorka Cizinky, prý měla k ruce dvacet lidí, kteří jí zjišťovali zeměpisné údaje, historické názvy jídel, aby to působilo uvěřitelně. Zjistila si, že Kalifornie už v té době mohla existovat, že osoba jménem Fraser, skutečně žila, vše je založené aspoň na nějakých faktech. Já co píšu, tak to musí být aspoň částečně pravda. Dialogy postav si samozřejmě vymyslím, ale částečně je mám v hlavě, protože si pamatuju, jak lidé vyprávěli, jak se starí Romové sešli a povídali si.

Účastníte se autorských čtení, máte své čtenáře. Je to závazek?

No právě, žene mě to dál. Říkám si, byla jsi známá mezi Romy, ale teď jsi známá i mezi gádži. Od holek z nakladatelství Kher vím, že si moji knížku lidé objednávali, že je o ni zájem, tak si říkám, ty už musíš pokračovat dál, hodně psát, abys zase neupadla v zapomnění, aby se to víc a víc dostalo mezi gadže, ale tím i mezi Romy, protože když o mě mluví třeba v rozhlase nebo v televizi, tak si řeknou, „hele ta je od nás, Ilona,“ a napadne je třeba, když ona píše povídky, že i oni můžou psát třeba o tom, co se stalo v jejich rodině. A tak musím být pořád lepší a lepší. ●

Během maratonu čtení z O mulo! Povídky o duchách zemřelých.

MÝTUS O NEZODPOVĚDNÝCH ROMECH NA SLOVENSKU

Stano Daniel / Foto: Andrej Gábor

Podle některých názorů dokázala pandemie onemocnění COVID-19 za pár měsíců kompletně smazat 10 let integračních snah v budování soudržnosti mezi většinovou populací a znevýhodněnými skupinami. Pokud se podíváme na mediální scénu a komunikaci během pandemie, člověk by tomu i věřil.

Obráz Romů v médiích nebo ve veřejném prostoru nebyl nikdy pozitivní, avšak poté, co pandemie propukla, se situace zase zhoršila. Ne dílem bulvárních plátků, nýbrž častěji nešikovností těch, kteří se snažili pomoci.

Cílem tohoto textu nebude hodnotit samotná opatření, která vláda premiéra Matoviče na zpomalení šíření viru zavedla. Nemá jít o kritiku uzavření pěti romských osad s přibližně 6 200 lidmi kvůli desítkám infikovaných. Tentokrát jde o kritiku komunikace a toho, jak se znovu rozšiřovaly stereotypy.

MÍSTNÍ PODMÍNKY A ZVYKLOSTI

Na tiskové konferenci při vyhlásování karantény v romských osadách spišského regionu to hlavní hygienik SR Ján Mikas řekl jednoznačně. Prý zvažovali, že by do karantény dali jen nakažené osoby, ale „po zvážení místních podmínek a zvyklostí“ se rozhodli jinak. Takto to možná nezní až tak negativně. Kontext je však důležitý a v tomto případě je třeba si domyslet to množství jiných ohnisek nákazy, která asi nebylo podle krizového štábu nutné uzavřít.

I pokud bychom připustili potenciální nezaujatost informace o životních podmínkách, odvolávání se na zvyklosti již zcela jednoznačně jde v rovině „my a oni“. My zodpovědní etničtí Slováci střední třídy, oni chudí Romové – a jejich zvyklosti.

Nelze namítat, že vyloučené lokality, v nichž většinu tvoří romské obyvatelstvo, poskytují mizerné podmínky pro život. Smutné však je, že namísto řešení právě těchto podmínek (například zpřístupněním tekoucí vody) jsme chudým jejich život ještě více zkomplikovali. Představitelé státní moci nevyužili naskytnutou příležitost k tomu, aby poukázali, že ze zlepšení mizerných životních podmínek jedné skupiny obyvatel můžeme mít prospěch všichni. Zato jsme viděli množství palcových titulků

o nasazení policistů a armády. Lidé, kteří svůj každodenní život prožívají ve vyloučení, na okraji společnosti a zájmu, se najednou sice dostali do centra pozornosti, ale přitom ještě více na okraj společnosti, ještě více do vyloučení. A mýtus o nezodpovědných Romech znovu ožil.

NASAZENÍ SILOVÝCH SLOŽEK

Pomoc od armády a policie měla jednoznačně smysl. Jde o složky, které jsou schopné okamžitého nasazení a bezodkladné schopnosti jednat. Vláda by žádným jiným způsobem nedokázala zajistit otestování tisíců lidí v regionech s nízkou dostupností zdravotní péče.

I v tomto případě však komunikace i její symbolická rovina fatálně selhaly. Argument, že vojenská helikoptéra umožňovala rychlou přepravu shromážděných vzorků, svůj smysl zajiště má. Když se však Romové z dotčených území dotazovali, proč se jim pouze vznáší během testování nad hlavou, jasné odpovědi se nedočkali. Jinak tomu nebylo ani v případě otázky, proč měli vojáci během odebírání vzorků u sebe zbraně. Někteří kritici upozorňovali na

snahu demonstrovat ve vztahu k Romům sílu a těžko se proti tomuto názoru hledají argumenty.

DVĚ TUNY POTRAVIN (A ALKOHOLU) ZDARMA

Asi největší pozornost během karantény získala na sociálních sítích informace o distribuci dvou tun potravin do uzavřené osady Dreveník v obci Žehra. Palcový titulek v deníku SME hlásil: „V karanténě na Dreveníku opět dělali testy. Lidem rozdělili dvě tuny potravin.“ Dezinformační servery psaly rovnou, že Romové dostali zdarma více než dvě tuny masa a potravin. Na sociálních médiích se do balíčku přidal i alkohol a dezinformace se začala šířit ještě rychleji než virus samotný.

I zde komunikace fatálně selhala. Stačilo podat informaci v celé její šíři – doplnit, že nejde o státní podporu, ale o pomoc od podnikatelů, ze sbírek, potravinových bank nebo i nákup s dodáním od místních podnikatelů. Ale možná by to pak vypadalo, že stát se až tak nezajímá a že lidé si spíš pomáhají sami. Jenomže když veřejnost informace nedostane, tak si je vymyslí.

A tak i teď se stali Romové obětí komunikačních šumů a ze skutečných obětí se v očích veřejnosti stali provinilci: cestují si nahoru dolů, roznášejí nákazu a ještě je stát dotuje potravinami...

Při pohledu na mediální komunikaci během vrcholu pandemie na Slovensku, ale i při možné blízkosti se druhé vlně má člověk opravdu pocit, že žádná integrace se neuskutečnila. Společnost okamžitě zapomněla na principy – lidskoprávní, etické, jakékoliv. Hledaly se zkratky, a vláda nabídla Romy. Možná neúmyslně, možná nešikovně, ale opět jsme jednou mohli někoho obvinít za naše zpackané životy, a tak jsme to udělali. ●

OD VÁS JÁ NIC NECHCI

Podle vyprávění Ludka L. napsala Stanislava Ondová

Na autobusové zastávce potkávám téměř každý den stejné tváře. Souseda z našeho paneláku, který pracuje u technických služeb, světlou paní, co prodává v bývalém Prioru a se kterou jsme se začali zdravit teprve nedávno, potkávám i mladé romské kluky dojíždějící někam do města za prací. Pravidelně každé ráno mímám i skupinku spoluobčanů, kteří se nás okatě straní. Bydlí totiž o kousek dál než my, ale na rozdíl od těch našich jejich ulice nespádají do vyloučené lokality. Myslí si, že jim to dává právo na nás každé ráno shlížet spatra, protože pro ně jsme něco jako odpad. Bydlíme totiž v druhé největší vyloučené lokalitě v České republice.

Vzpomínám si, když jsem v práci hlásil trvalou adresu. Vedoucí se na mě podívala, ale nijak to nekomentovala. Podle adresy vás mnoho lidí odsoudí dřív, než řeknete švec, a obzvláště jste-li k tomu ještě Rom. Pro mou vedoucí jsem nebyl první Rom, kterého firma zaměstnala, a tak jsem už několik let prodejcem ve značkové prodejně nabízející mobilní a internetové služby. Mám štěstí i na kolegy, ale myslím si, že je to i tím, že na prodejně nás pracuje víc Romů, tak jsou na nás neromští kolegové zvyklí a berou nás jako své kamarády. Nežřídko si všichni po práci zajdeme i na skleničku.

Jednou za mnou do prodejny přišel starší asi sedmdesátiletý muž. Syn mu pořídil nový dotykový telefon a on si nevěděl rady, jak do telefonu dostat všechny své kontakty. Věděl jsem, že z takového zákazníka žádnou provizi mít nebudu, ale moje zásada je obsloužit každého stejně a kvalitně. Pánovi jsem všechno nastavil a ukázal, jak se dostane na kontakty, jak telefonovat nebo si vypnout mobilní data. Pán si vše poctivě zapisoval do notýsku, který měl s sebou. Po pětáctyřiceti minutách jsem se s ním s úsměvem rozloučil a on mi podal ruku a uctivě poděkoval za čas, který jsem mu věnoval. Byl to od pohledu milý člověk.

Pak jsem si všiml starší dámy, která vešla do prodejny. Byla elegantně oblečená, s kloboučkem na hlavě, v ruce značkovou kabelku. Rozhlížela se po prodejně, kdo je zrovna po ruce. Byl jsem právě jediný volný, všichni kolegové se už někomu věnovali. A tak jsem se na paní v klobouku usmál a vykročil jí vstříc. „Můžu vám s něčím pomoci?“ řekl jsem s úsměvem.

„Od vás si rozhodně nic přát nebudu. Divím se, že takové, jako jste vy, tady vůbec zaměstnávají,“ pronesla útočně a dívala se na mě opovržlivě, jako bych smrděl žumpou.

Úsměv na rtech mi ztuhl a jediné, co jsem ze sebe dostal, bylo „aha“.

„Počkám si na některého z těch našich bílých prodejců,“ pokračovala a mluvila dost nahlas, takže ji slyšela i moje vedoucí, která se zrovna ochomýtl kolem.

„Dobře,“ řekl jsem a snažil se zachovat klid. „Tak se, prosím, tady posadte...“ rukou jsem ukazoval na volnou židli naproti.

„Nesahejte na mě!“ začala křičet, ale to už u nás byla vedoucí, která začala vyhrocenou situaci uklidňovat. Paní jí zopakovala své obavy a nezapomněla zdůraznit, že nechce být nikým, jako jsem já, obsloužena.

Viděl jsem na vedoucí, jak jí asi dvakrát zacukalo víčko, což je pokaždé známka, že je hodně vytočená. V duchu jsem si říkal, že teď té rasistce vytře zrak, ale místo toho jsem slyšel: „Samozřejmě, jak si přejete. Tady kolegyně vás obslouží, jen co vyřídí paní před vámi,“ ukázala na Alenu, mou blondatou kolegyni. „Zatím se u nás posadte,“ pokynula vedoucí rukou a dotyčná si uráčila sednout.

Krve by se ve mně nadořezal! Pane Bože, jak jsem si připadal v tu chvíli poníženy... Otočil jsem se a odešel do prostoru, který máme vyhrazený pro odpočinek a kam na nás nikdo nevidí.

Seděl jsem a díval se před sebe do prázdna. Pocity jsem měl smíšené. Už se mi podobná situace totiž jednou stala,

ale dopadlo to tehdy jinak. Dotyčnému muži jsem řekl, že jsem zaměstnanec této prodejny jako každý jiný a jsem kompetentní s ním probrat cokoli. Nakonec si nechal říct, a když odcházel, tak se mi dokonce omluvil, ale tahle ženská mě vážně dostala. Ten tón, kterým se mnou mluvila, byl absolutně šílený. Z myšlenek mě vytrhla vedoucí.

„Ludku, můžu si o ní myslet, co chci, ale je to zákazník. A náš zákazník, náš pán,“ řekla a odešla zpátky na prodejnu.

Zůstal jsem ještě deset minut vzadu, ale věděl jsem, že na prodejnu se musím vrátit, kolegům by moje pomoc chyběla.

Sedl jsem si ke stolečku a nepřítomně čekal na dalšího zákazníka, když tu ke mně přišel ten starší pán, kterému jsem pomáhal s telefonem, a podává mi čokoládu se slovy: „Moc vám děkuji za pomoc, přál bych si potkat víc tak hodných lidí, jako jste vy. Jo a poslouchejte, mluvil jsem se synem, říkal jsem mu, jak jste na mě byl hodný. Víte, syn na mě neměl nervy, aby mi to takhle hezky všechno vysvětlil. No a začíná teď rozjíždět podnikání a potřebuje do firmy internet a nějaké ty paušály pro zaměstnance. Tady vám na něho nechám číslo a zkuste mu něco výhodného nabídnout. A ještě jednou díky, mladý muži,“ podával mi starý pán ruku. Srdečně jsem mu ji stiskl a usmál jsem se na něj. „Bylo mi potěšením a děkuji vám,“ řekl jsem a myslil jsem to upřímně.

Kolem páté hodiny odpoledne na mě v uličce autobusu mává moje známá z Prioru. Přisedla si ke mně, vydechla si a pak naštvaně spustila: „Kdybyste věděl, jakou blbku jsem dneska musela obsluhovat. Ta vám byla na facku...“

“Podívám se na ni, kývnu hlavou, že vím, o čem mluví, a zeptám se, „a neměla náhodou klobouk?“

Známá z autobusu vytřeštila oči, „no a víte, že měla!“

SLOVENSKÁ POLICIE, JUSTICE A ROMOVÉ

František Kostlán / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Policie na Slovensku se k Romům chová stejně jako její kolegyně k lidem z menšin v evropských státech i v USA. Jednou vstřícně a několikrát odsouzeně. Krok vpřed, tři kroky zpátky. Probíhající vlna odporu proti rasismu po celém světě se však střední Evropy, Slovenska i Česka dotýká méně, než by měla.

Ve světě probíhají rozsáhlé demonstrace proti policejnímu rasismu a brutalitě v souvislosti se zabitím George Floyda v americkém Minneapolisu a dalšími případy ve Francii i jinde. Na Slovensku a v Česku však proti rasismu demonstrovali převážně cizinci pocházející z obou zemí.

Slovensko je v tomto směru rozpolcené. Zatímco prezidentka Zuzana Čaputová je nejen ve svých projevech vstřícná a bere Romy jako rovnocenné občany, jiní politici, soudy i policie se leckdy chovají opačně. Zřetelně se to ukázalo i během pandemie nového koronaviru.

DĚTI SE NEBIJÍ

V romské osadě Krompachy, která byla v karanténě, jeden z policistů v dubnu zbil obuškem pět malých dětí. Podle jejich výpovědi jim měl dokonce vyhrožovat zastřelením. Důvod? Děti sbíraly dřevo a hrály si mimo karanténní zónu. To je bohužel v našem civilizačním okruhu mnohdy typický přístup příslušníka většiny obdařeného nějakou mocí k lidem z menšin.

Oficiální místa se proti tomu vzbouřila. Trestní oznámení na policistu kvůli zbití dětí podala zmocněnkyně slovenské vlády pro záležitosti romské menšiny Andrea Bučková a europoslanec Peter Pollák (bývalý zmocněnec). O důkladné vyšetření požádala policejního prezidenta Milana Lučanského i prezidentka Čaputová.

Bučková jednání policisty tvrdě zkritizovala: „Je to nepřijatelný a neospravedlnitelný čin.“ Podobně se vyjádřil Pollák: „Věřím, že incident, který se v pondělí odehrál, bude spravedlivě vyšetřený. Pokud se skutek stal, tak věřím, že dotyčný policista bude opravdu

Foto: Press TV

potrestán.“ Poslankyně za vládní stranu OĽANO Jarmila Vaňová na sociální síti okomentovala celý případ slovy: „Děti se nebijí.“ Incident odsoudila i slovenská ombudsmanka Mária Patakyová.

Slovenská inspekce ministerstva vnitra zahájila trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele. Zasahujícího policistu však zatím neobvinila. Pokud tak učiní, hrozí mu trest od dvou do pěti let vězení.

Neznalému pozorovateli by se průběh této kauzy mohl jevit jako běžný, všední případ, jichž je v každé společnosti dost. Předchozí zkušenosti s přístupem slovenské (i české) policie a justice k případům, v nichž oběťmi jsou Romové, však vypovídají o něčem jiném.

BRUTALITA NA SLUŽEBNĚ

Jeden z nejznámějších případů se odehrál v roce 2001 v Revúcej. Po brutálním zákroku policistů zahynul 50letý Karol Sendrei z Magnezitoviec. Svědky celé scény byli i jeho syn Peter a nevlast-

ní syn Robert. O co šlo? Trojici Romů zadrželi policisté kvůli sporu se starostou, ti se však zatčení bránili. Policisté proto použili i obušky. Pak je převezli na stanici, kde je připoutali na chodbě k mřížím. Karola k potrubí topného systému. K ránu ho však našli mrtvého. Příčinou byla četná zranění, která mu způsobili policisté, počínaje vnitřním krvácením, odtrženou aortou a konče zlomeninami žeber. Do muže opakovaně kopali i na stanici, a to i v momentě, když už byl připoután k potrubí. Jeden z policistů mu dokonce podle svědků dupl na hrud. Expolicisté dostali za zjevné rasisticky motivovanou vraždu člověka 8,5 a 7 let. Ve srovnání s obvyklými sazbami za vraždu jde o trest velmi nízký.

RAZIE V OSADĚ

V červnu 2013 se v Moldavě nad Bodvou konala policejní razie vůči tamním Romům. Ti policisty obvinili z brutálního jednání, které si vyžádalo desítky zraněných, včetně dětí. Svědci popsali, že na místo přišlo asi 60 policistů a „začali bít celou osadu“.

A výsledek? Vše bylo zastaveno s tím, že skutek se nestal a muži zákona nepřekročili své pravomoci. Na lavici obžalovaných skončili sami Romové, protože prý vypovídali o chování policistů nepravdivě. Soudce proti nim vystavil trestní příkaz hned následující den po doručení obžaloby od prokurátora, která měla stovky stran.

DĚTI SE ŠIKANUJÍ

V březnu 2009 proběhla ostudná kauza policejní šikany nezletilých romských chlapců z kočického sídliště Luník IX. Kluky, kteří údajně okradli starší paní, přivezli policisté na policejní služebnu.

Foto: Pixabay

Nutli je vysvléci se donaha, stát s rukama nad hlavou, fackovat a líbat se navzájem, bili je a rasisticky uráželi a pošťvali na ně služební psy, kteří několik dětí pokousali. Jednomu z chlapců také drželi u hlavy zbraň, vyhrožovali mu zabitím a nutili ho k líbání jejich bot, dalšího pověsili za ruce na zábradlí.

Své konání si policisté natáčeli na mobilní telefony a nahrávky následně posílali nejen sobě navzájem, ale také některým ze svých kolegů. Jeden z nich je poslal novináři. Policisté byli opakovaně osvobozeni, protože video bylo podle soudu získáno nezákonně a nemohlo proto sloužit jako důkaz. Obžalovaní použili argument, že natáčeli během šikany romské děti bez jejich souhlasu(!).

CYNICKÝ VÝSMĚCH SPRAVEDLNOSTI

Vedle víceméně jasných případů dochází i ke kauzám komplikovanějším, které ovšem též končí ve prospěch pachatelů. Známe i kauzu, v níž soud propustil prokazatelného vraha na svobodu.

V Hurbanovu v červnu 2013 zastřelil Milan Juhász, 51letý městský policista, tři Romy a další dva lidi postřelil. Za trojnásobnou vraždu dostal devět let. Juházsovi pomohl k nízkému trestu psychiatrický posudek, který hovořil o snížené svéprávnosti, přestože ten si vše napřed pečlivě promyslel a naplánoval. Sníženou svéprávností či nepřičetností podle všeho od té doby trpí mnozí další pachatelé. Tak se to alespoň jeví na základě košického případu.

Ke zběsilé vraždě došlo na košickém autobusovém nádraží v roce 2010.

Dvacetiletý student Andrej K. čekal na autobus. Vtom k němu přistoupil Rom a žebrol o peníze. Mladík vzápětí vytáhl nůž a čtyřicetiletému Zoltánu Z. zasadil 22 bodných ran. Student byl napřed obviněn z ublížení na zdraví – 22 bodných ran s následkem smrti nepochybně oběti na zdraví ublížilo, především ho však zbavilo života. Vyšetřovatelé se k této logice sice postupně, ale přeci jen propracovali a zpřísnili právní kvalifikaci na „obzvlášť závažný zločin vraždy“. Prokurátor přesto nechal pachatele na svobodě.

Případ ale vyvrcholil až před soudem, kde vypovídaly dva dvoučlené týmy znalců – psychiatrů (obžaloby a obhajoby). První tvrdil, že student se v okamžiku útoku nacházel v patologickém afektu, v mráкотném stavu, se zánikem rozpoznávacích a ovládacích schopností. Druhý tým sice připustil, že mladík v reakci na stres konal v afektu, ale jeho ovládací a rozpoznávací schopnost byla podle něho pouze snížena. Soud tedy požádal o verdikt třetí dvojici znalců.

Ti zjistili, že Andrej K. netrpí žádnou duševní chorobou ani poruchou, „v určitém zlomku sekundy se však nacházel pod vlivem přechodné bludové psychotické poruchy“. Andrej K. podle nich v době útoku neuměl rozpoznat nebezpečí svého jednání a nedovedl ho ani ovládat. Ochranné léčení však znalci mladíkovi nenavrhli, protože podle nich není duševně nemocný. Po třetím dobrozdání následovalo v procesu „obrovské překvapení“. Ten samý prokurátor, který pro vraha neřádal vazbu, nyní sám soudu navrhl jeho osvobození pro nepřičetnost. A soud propustil pachatele na svobodu.

CO S TÍM?

V Bardějově během koronakrizy podle romských svědků policisté zmlátili Roma, protože neměl roušku. Policisté naopak tvrdili, že je ohrožovalo asi padesát místních lidí, proto zavolala početné posily, které se pak oháněly obuškami. Peter Pollák má za to, že nejen tento policejní zásah vzbuzuje celou řadu otázek, a proto podal podnět na policejní inspekci, aby jednání policistů prověřila. A připomněl, že dlouhodobě žádá, aby měl každý policista ve výstroji kameru, která by zákrok mohla natáčet.

„Pokud by ta kamera na oděvu policisty v Bardějově byla, tak dnes bychom nemuseli pochybovat, zda ten postup byl, či nebyl zákonný,“ dodal Pollák. Policisté se ovšem brání, že kamerové záznamy z vozů, jimiž jezdí, jejich nadřízení leckdy zneužívají proti nim.

Změnilo by se zavedením tělových kamer něco? V USA mají policisté povinnost nosit zapnutou kameru, přesto to počet rasisticky motivovaných případů nesnížilo. V několika případech prostě kameru nezapnuli a byli postiženi pouze kázeňsky. Záleží totiž především na tom, jak jsou policisté vycvičeni, v ovzduší plném předsudků a stereotypů se těžko podaří dovést policisty k objektivitě. A záleží i na tom, jak k takovému počínání přistupují vyšetřovatelé a justice.

ZNEUŽÍVÁNÍ PRAVOMOCÍ

Zneužívání pravomocí soudci, nedostatek rovnováhy v soudnictví, pokračující diskriminace Romů a násilné útoky proti nim. I takto bylo vykresleno Slovensko v jedné z hodnotících zpráv o lidských právech ministerstva zahraničí USA. Američané by si rozhodně měli kvůli brutalitě tamních policistů vůči černochům napřed zamést před vlastním prahem. To však neznamená, že se v hodnocení druhých mýlí.

Slovensko je na tom v tomto ohledu přeci jen o trochu lépe než Česko. Prezidentka i další vrcholní politici se proti rasismu ohrazují dost hlasitě, zatímco u nás vládne klika, která xenofobii pokládá za normální a rasismus za jeden z názorů do diskuse. Politiků a dalších veřejných činitelů, kteří se proti tomu rázně staví, je u nás mnohem méně. Přesto na Slovensku dochází k popsaným a dalším podobným případům. Policie a justice v postkomunistických zemích ještě mnohdy k demokratickým hodnotám nedospěly.

CYRIL KOKY A KAREL KARIKA VOLEBNÍMI LÍDRY

Ústecký zastupitel a bývalý místostarosta Karel Karika se stal lídrem kandidátky Pirátů a kandidátem na hejtmana do krajských voleb.

Strana představila také 13 kandidátů do podzimních senátních voleb. Do Senátu bude kandidovat odborný referent pro oblast národnostních menšin středočeského krajského úřadu Cyril Koky.

„Můj cíl je vyhrát krajské volby a být hejtmánem. Mám tu čest jako první romský kandidát na tuto funkci kandidovat,“ uvedl Karika. Věnovat se chce

hlavně sociálním, zdravotnickým a ekologickým problémům v kraji. „Nabízím své zkušenosti, jsem dvacet let ve státní správě. Pět a půl roku jsem pracoval na okresním úřadě, na krajském úřadě skoro sedmáct let. Díky tomu mám dostatek zkušeností v jednání s lidmi, úřady, se starosty i primátory,“ říká Koky, který bude kandidovat v obvodě Kolín.

IRENA BIHÁRIOVÁ PŘEDSEDKYNÍ PROGRESIVNÍHO SLOVENSKA

Předsedkyní hnutí Progresivní Slovensko (PS) se stala Irena Bihariová. Získala 105 hlasů, její protikandidát Michal Truban o 5 hlasů méně.

Bihariová je první žena a navíc první Romka v předsednické pozici. Absolvovala Právnickou fakultu Univerzity Komenského. Zabývala se problematikou extremistických trestných činů. Od roku 2009 vede sdružení Lidé proti rasismu. V roce 2019 byla zvolena místopřed-

sedkyní hnutí Progresivní Slovensko. V parlamentních volbách v únoru 2020 kandidovala na čtvrtém místě kandidátky koalice PS/Spolu. Ve volbách získala 46 798 hlasů, koalice se však těsně do parlamentu nedostala.

LETNÍ PROGRAM MUZEA ROMSKÉ KULTURY

Muzeum romské kultury připravilo pro veřejnost sérii letních novinek. Otevřeno bude mít i v sobotu.

Kromě výstav a expozice budou každou sobotu od 10–16 hodin připraveny programy pro rodiny s dětmi na téma přírodních živlů v duchovní kultuře Romů a Sintů, interaktivní program v expozici a venkovních prostorách a výtvarná dílna v ateliéru.

Hlavním programem léta je šest čtvrtletních koncertů ze série Summer stage, které se budou od 19 h i živě streamovat na Facebooku. Vystoupí Barbora Botošová se svou kapelou, brněnská funky kapela Aroma sound nebo cimbalovka houslového virtuosa Ivana Heráka. Sérii zakončí Tomáš Botlů.

ARA FEST POČTVRTÉ ROZTANČIL PLZEŇ

Letošní ročník festivalu romské kultury Ara Fest nabídl v červenci hned tří denní kulturní program.

Festival pod taktovkou organizace AraArt připravil pro své návštěvníky výstavu s názvem Detail (také) dělá člověka Jitky Matiové a Jana Mihalička, hudební vystoupení Natálie a Davida Kuchárových, Feri & the Gysies i tradiční závěrečný koncert pod širým nebem. Na

něm se představili Vojta Lavička z Gipsy.cz, mladá zpěvačka Lucie Bikárová, která zazářila v nedávné SuperStar, Milan Kroka Live band nebo skupina Khamoro Plžňatar.

Foto: Wikimedia commons

NEVSTOUPÍŠ DVAKRÁT DO STEJNÉ PARTIE

Rena Horvátová / Foto: František Schmeisser

Kdo jednou propadne kouzlu černobílé šachovnice, zůstává jí věrný i po zbytek života. Šachy spojují napříč generacemi i národnostmi, hovoří svým univerzálním jazykem. Svě o tom ví jedenáctiletý **Sebastián Schmeisser**, který si už letos stihnul přinést domů zlatou medaili z turnaje v Orlové.

„Stačí udělat jednu jedinou chybu a vaše předchozí práce na šachovnici se vypaří jako pára nad hrncem,“ říká zkušeně mladý hráč. Šachu se věnuje od sedmi let. Základy hry, šachové výrazy, jednotlivé figurky i jejich tahy se naučil od svého tatínka Františka Schmeissera, který je sám vášnivým šachistou a členem Českého šachového svazu.

Od té doby spolu pravidelně trénují několik her denně. Sebastián také chodí jednou týdně do školního šachového oddílu Petřvald. Ten funguje na Základní škole Masarykově v Petřvaldu, kterou je Sebastián navštěvuje. Kroužek vede Jiří Novák, předseda Moravskoslezského krajského šachového oddílu. „Máme štěstí, že pan Novák se dětem věnuje i individuálně a pomáhá jim zdokonalovat jednotlivé tahy. Vždy jim poradí, jakým způsobem se dá tah zahrát i jinak, jakou taktiku proti spoluhráči zvolit, a nebojí se ani s dětmi jezdit po různých dětských a školních turnajích i do okolních měst,“ chválí lektora a předsedu šachového oddílu Sebastiánův tatínek.

Šachová pravidla nejsou nic složitě-

ho, ale hrát je opravdu dobře, to už je precí jen oříšek. Šachy totiž nabízejí tolik různých kombinací a variant, že žádná hra nikdy neprobíhá stejně. „Můžete hrát jen s některými figurkami, ale zkušený šachista využije při hře všechny a snaží se svou hru roztáhnout po celé šachovnici,“ přibližuje Sebastián.

„Nejdůležitější je používat vlastní hlavu, ale i umět prohrát, protože jedině tak se dá vyhrávat.“

„Přesně tak, tomu se mezi šachisty říká Fischerovy šachy, tedy podle hry, kterou vymyslel bývalý šachový mistr světa, legendární Bobby Fischer. Dokonce je v roce 2008 FIDE přidala do dodatků pravidel šachu,“ doplňuje tatínek František a jeho syn hned na to odpovídá, že od soupeřů si rád bere nějaké to poučení.

„Naučil jsem se každého svého soupeře brát jako svého učitele, který

mě posouvá dál, ale to neznamená, že je nechci porazit. Už při prvním tahu si v hlavě rozmyšlím další a další tahy,“ říká přesvědčivě Sebastián.

ŠACHY JAKO ŽIVOTNÍ STYL

„Všechny své děti jsem naučil hrát šachy, každé z nich si je někdy se mnou rádo zahraje, a to i přesto, že už dávno mají své životy. Ale jediný Sebastián ze všech mých sedmi dětí u toho zůstal a věnuje se tomu naplno,“ prozrazuje na svého syna z druhého manželství František, který je přesvědčený, že jeho výborné školní výsledky ovlivňují do jisté míry i šachy. Sebastián je matematicky nadaný, a právě talent na šachy a matematika spolu často jdou ruku v ruce.

„Hra rozvíjí logické myšlení, vše pak lépe analyzujete, rozmyšlíte, zároveň podporujete paměť a to se pak odráží i jinde v životě. U Sebastiáná vidím, že mu stačí, když dává ve škole při výkladu pozor, doma si už jen vypracovává domácí úkoly. Biflovat se naštěstí nemusí,“ říká hrdě pan Schmeisser a jeho syn přikyvuje a dodává, že po prázdni-

nách z něj bude páťák, a tak uvažuje, že by v příštím roce zkusil přijímačky na osmileté gymnázium. „Rád bych se v dospělosti stál velmistrem v šachu a živil se tím i profesionálně,“ zasní se na okamžik mladý sympáťák. „Třídní učitelka říkala, že pokud si Sebastián udrží skvělé známky, tak bychom mohli o víceletém gymnáziu uvažovat,“ prozrazuje tatínek.

A stejně tak jako je připravený syna podporovat ve vzdělávání, je připravený ho dále podporovat i v šachu. „Beru to tak, že syn může i inspirovat někoho dalšího, protože romské děti nemají talent pouze na zpěv a tanec, ale také na různé sporty. A pokud někdo miluje analyzování, logiku, šachy jsou pro něj ideální,“ vysvětluje pan František. „Někdo může brát šachy jako sport či koníček, ale pro mě a mého syna je to životní styl,“ říká za oba. Sám v současné době obsazuje jednačtyřicátý žebříček mezi českými hráči a šachem doslova žije.

V minulosti se snažil zasvětit do tajů svého koníčku i svou současnou manželku, ale ta ke „hře gentlemanů“, jak se šachům také někdy přezdívá, netáhne. Ženy se však v tomto sportu nezřídka vyskytují. Podle tatínka i Sebastiáná patří ženy přímo mezi vynikající hráčky a někdy i poměrně tvrdé.

S tvrdostí ze strany hráče se lze při hře potkat často, proto je důležitá koncentrace a absolutní soustředěnost. „Stane se, že jsem soupeřem zahnán do kouta a pak dělám tahy, které vlastně dělat ani nechci,“ přiznává František. Synovi zdůrazňuje, že nejdůležitější je používat vlastní hlavu, vymyslet si vlastní tahy, věřit si, ale i umět prohrát, protože jedině tak se dá vyhrávat. Psychika ovlivňuje mnohé a u šachu to platí možná i dvojnásob.

V tom, že na šachy potřebují maximální koncentraci a klid, se oba shodnou. „Raději jezdím opravdovou figurkou po šachovnici, než abych hrál šachy na telefon, ale také to беру jako dobrý každodenní trénink. Můžu navíc porovnávat, jak se ve hře vyvíjím, protože se ukládá průběh a výsledky hry. Ale netrénuji několik hodin, stačí mi zatím maximálně něco kolem hodinky denně, víc ne,“ říká Sebastián, který si je vědom, že pokud by se hře věnoval profesionálně, doba trénování by se značně prodloužila.

POUČIT SE, ALE NEKOPÍROVAT

„Trošku mě mrzí, že se brácha šachu nechce věnovat naplno. Partii si se mnou sice občas zahraje, ale není do hry tak zapálený jako já. A to i přesto, že se šachům jeden čas i dost věnoval. Teď se s tátou snažíme naučit pravidla i nejmladšího brášku, kterému jsou teprve tři roky, ale ten zatím ještě nehraje,“ říká Sebastián, pro kterého je největším vzorem jeho trenér Jiří Novák. Obdivuje na něm způsob hry a to, že dokáže hned zpočátku hry dát šach mat.

František zase obdivuje zmiňovaného Bobbyho Fischera, kterého považuje za jedinečného šachového стратега. Ze současné generace šachistů u něj vede jednoznačně český šachový velmistr

David Navara, který patří mezi elitu.

„Člověk by se měl učit z historie, ale to neznamená, že by měl někoho na chlup kopírovat. To máte jako s písničkou Karla Gotta. Stovky zpěváků se budou snažit zapívat jeho hit stejně dobře a bude to ve výsledku i krásné, ale nikdy to nebude znít tak, jako když to zpíval sám pan Gott. A to platí i v šachu, kde se ctí originalita, ne plagiátorství. Pokud před sebou máte soupeře, musíte se spolehnout sám na sebe a tím se přesně řídil třeba právě Bobby Fischer,“ vysvětluje František. „Přál bych si, aby se syn dostal v šachu daleko, ale nejdůležitější je precí jenom vzdělání, to má pro mě a manželku tu nejvyšší prioritu. To teprve pro nás bude šach mat,“ uzavírá.

POSTAVIT SI DOMOV VLASTNÍMA RUKAMA

Jana Baudyšová / Foto: Projekt DOM.ov

Příslloví o tom, že darovaná ryba sice nasytí, ale mnohem větší smysl má naučit dotyčného ryby chytat, platí v případě neziskové organizace Projekt DOM.ov beze zbytku. Pomáhá lidem z marginalizovaných romských lokalit získat legální bydlení, na kterém se ovšem sami přímo podílejí – od příprav a „papírů“ až po samotnou stavbu.

Za Projektem DOM.ov, který za svou činnost letos obdržel ocenění SozialMarie za sociální inovace ve střední Evropě, stojí organizace Sdružení pro lepší život a Člověk v tísni. V roce 2016 ho založily s vizí, že se bude úzce specializovat právě na řešení alarmujících životních podmínek ve vyloučených romských osadách na Slovensku – a pomůže jejich obyvatelům k vlastnímu legálnímu bydlení.

„Celý proces svépomocné výstavby klienty učí také to, jak zacházet s penězi, rodinným rozpočtem, nutí je přemýšlet o tom, co je pro ně a především pro rodinu prioritou. Snažíme se je naučit, že koupí pozemku a výstavbou domu

změna jejich života nekončí, usilujeme o to, aby získali dostatečné vědomosti a návyky pro to, aby si domov udrželi,“ říká ředitel organizace Marián Zeman.

Úspěšní klienti se také stávají pozitivními vzory – v komunitě, ale i mimo ni. „Tím, že se podílejí na procesu svépomocné výstavby, získávají sebevědomí, které ovlivňuje i další oblasti života jak jednotlivce, tak i celé rodiny. Pocit, že svůj domov dokázali vybudovat vlastníma rukama, se pak odráží i v tom, jak s ním dále zacházejí,“ přibližuje Zeman.

Jeho tým tvoří regionální finanční koordinátoři, stavební koordinátoři a stavební učitelé. Obce si buď vytipují – především podle regionální dostupnosti

a aktivity obce, neboť důležité je, aby v romské komunitě realizovala alespoň nějaké rozvojové činnosti, které můžou výrazně ulehčit spolupráci –, anebo se obce realizátorům ozvou samy. Roli hraje i dostupnost vhodných stavebních pozemků, protože jejich získání je časově náročné.

OD SPOŘENÍ KE STAVBĚ

Program je otevřený všem zájemcům s nízkým příjmem, zejména těm, kteří mají ztížený přístup k běžným bankovním úvěrům. Pro splnění podmínek je nutné, aby byl klient schopný po dobu 12 měsíců pravidelně ukládat na vkladní knížku nejméně 50 EUR a během

programu se účastnil doprovodných vzdělávacích školení.

„Fáze ročního spoření je pro nás i obdobím, kdy s rodinami intenzivně pracujeme. Snažíme se o to, aby byl alespoň jeden člen rodiny zaměstnaný,“ doplňuje Zeman. Tým Projektu DOM.ov mezitím s obcí připravuje vhodné pozemky.

Na výběr je hned několik typů domů a vždy se přizpůsobuje potřebám konkrétního klienta i dané lokality. Jde o jednoduché stavby navržené speciálně pro svépomocnou výstavbu. Nejčastěji realizovaný dům má rozlohu 50 m² a tvoří ho obývací pokoj s kuchyní, dvě ložnice a sociální zařízení. Návrh budovy většinou počítá i s možností další přístavby. Cena se pohybuje od 12 000 do 13 000 EUR.

„Celý proces trvá přibližně 15 let – od fáze spoření, výstavby až po splácení půjčky. Po roce spoření by měl mít klient dostatek financí na koupi stavebního pozemku, poté mu zprostředkujeme půjčku na financování stavby domu. Stavět se začíná až ve chvíli, kdy získá bankovní úvěr,“ vysvětluje Zeman.

Samotná stavba trvá od jednoho roku do dvou let, záleží na aktivitě klienta i velikosti domu. Práce koordinuje stavební koordinátor a vede stavební učitel, odborný poradce a asistent v jednom. Nešlo by to samozřejmě ani bez sponzorů – k těm patří Slovenská spořitelna, Nadace Slovenské spořitelny, Slovenské elektrárny, Karpatská nadace, Ministerstvo vnitra SR, Úřad zplnomocněnce vlády SR pro romské komunity nebo Evropský sociální fond v rámci

Operačního programu efektivní veřejná správa.

MÍT SVŮJ DOMOV

Vždy také samozřejmě záleží na tom, jaké pozemky má daná obec k dispozici. Najít vhodné a legální pozemky v centru je obtížné, nezřídka se naráží i na nevoli místních obyvatel, zásadní je také existující infrastruktura.

„Budování infrastruktury pro stavební pozemek je finančně náročné, a pokud by se náklady s tím spojené měly přenést na naše klienty, pozemky by se pro ně staly nedostupné. Výstavbu infrastruktury by měla zastrešovat obec, která má možnosti ji financovat z různých státům poskytovaných grantů,“ říká Zeman. Neméně podstatná je také dobře fungující sociální práce v obci, bez které

by to podle Zemana vlastně ani nešlo.

„Budeme-li počítat i domy postavené za asistence zakládajících organizací před vznikem Projektu DOM.ov, podíleli jsme se celkem na výstavbě 30 domů. Z toho jsme letos už pod jeho hlavičkou zkolaudovali 16 domů a dva jsou těsně před kolaudací. Aktuálně působíme v 15 obcích, kde máme 135 klientů. Momentálně jsme ve fázi nábory nových obcí a klientů, takže je to číslo, které se v čase mění,“ přibližuje Zeman s tím, že slibně se rozevíhající tempo dočasně přibrzdila koronavirová krize.

Za každým číslem z celkového počtu klientů se skrývají konkrétní lidské příběhy. „Asi nejvýraznější přeměnou prošla klientka, která byla před rokem ještě de facto bezdomovkyně,“ vypráví Zeman.

Žena ve středním věku s již dospělým synem se po rozvodu s manželem alkoholikem dostala do svízelné situace a neměla kam jít. Nějaký čas bydlela u matky, později si obstarala starou unimobuňku blízko silnice, bez elektřiny, vody i kanalizace. Při dopravní nehodě do ní vletěl džip – naštěstí byla prázdná, avšak náraz ji nevratně poničil.

„Tehdy si paní uvědomila, že takhle dál žít nemůže, a rozhodla se vstoupit do našeho programu. Po roce a půl spoření začala stavět dům. Před časem kolaudovala, má vlastnický list a komfortní bydlení s krásným výhledem na Olšavskou dolinu. Dnes je to asi nejvděčnější klientka – životní posun je pro ni obrovský,“ uzavírá příběh ředitel organizace Projekt DOM.ov.

ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH RAYMONDA GURÊMA

ZEMŘEL RAYMOND GURÊME, PŘEŽIVŠÍ HOLOKAUSTU, FRANCOUZSKÝ
VÁLEČNÝ HRDINA A CELOŽIVOTNÍ BOJOVNÍK ZA PRÁVA ROMŮ

Jana Šustová / Foto: ARTCAM

V neděli 24. května zemřel ve francouzském Arpajon ve věku 94 let **Raymond Gurême**, který za války třikrát utekl z nacistického zajetí a nakonec se podílel na osvobození Paříže.

Světlo světa spatřil 11. srpna 1925 v Meigneux nedaleko Paříže v rodině kočovných Romů ze subetnické skupiny Manušů. Narodil se jako třetí z devíti dětí. Jeho otec Hubert Leroux byl veterán 1. světové války, akrobat a hudebník. Provozoval cirkus a kinematograf, se kterými rodina kočovala po Francii a částečně i po Belgii a Švýcarsku. Maminka Mélanie učila své děti různým cirkusovým dovednostem, a tak Raymond vystupoval jako akrobat, klaun a později i jako krotitel koní.

V roce 1940 celou rodinu zatkla francouzská policie a od 4. října ji spolu s dalšími kočovnými věznila v bývalé továrně v Darnétal u Rouenu. 27. listopadu byl otevřen internační tábor Linas-Montlhéry v Essonnu, který se stal dalším místem útrap této rodiny, kde živořila v odříznutí od světa a bojovala s nedostatkem stravy, špatnými hygienickými podmínkami a zimou.

V červenci 1941 mladý Raymond se svým bratrem z tábora Linas uprchl.

Oba však byli chyceni na základě zrad starosty vesnice, odkud pocházeli a kde si chtěli opatřit své rodné listy, aby prokázali, že jsou Francouzi. Raymond z internace znovu uprchl v říjnu 1941, začal pracovat na farmách v Bretani a opakovaně se do tábora Linas vracel, aby svým zajatým příbuzným dodal jídlo a oblečení. V dubnu 1942 byl tábor zbourán a jeho vězni převezeni do většího tábora Montreuil-Bellay, který byl určen pro kočovníky z území okupované Francie. I tam Raymond Gurême přinášel potraviny pro svou rodinu.

V srpnu 1943 byl Raymond opět zatčen francouzskou policií, když ukradl německé zásoby jídla a byl poslán na nucené práce do táborů nedaleko německého Frankfurtu (nejprve byl v pracovním táboře Heddernheim a potom v Oberursel). Také odtud se mu podařilo v červnu 1944 uprchnout a vrátit do Francie, kde kontaktoval odbojovou organizaci Résistance. Přidal se

k Francouzským domácím silám (Forces Francaises de l'Intérieur, FFI) a jeho jednotka, nasazená na sever od Paříže, měla na starosti různé sabotážní akce. Mezi 19. až 25. srpnem 1944 se aktivně podílel na osvobození Paříže.

Toto těžké období a také další nespravedlnosti, proti nimž bojoval celý život, popsal v knize Nomádům vstup zakázán (Interdit aux nomades), která vyšla v roce 2011 v nakladatelství Calmann-Lévy.

Raymond Gurême je i jedním z hrdinů česko-slovenského dokumentárního filmu Díra v hlavě (2016), který představuje osudy romských pamětníků holokaustu z devíti zemí. Režisér Robert Kirchhoff popisuje, z jakých poměrů tento muž pocházel:

„Jeho otec byl velmi zámožný člověk, který měl velké šapitó a jako jeden z prvních měl kinematograf. V rámci toho kinematografu měl neuvěřitelné tržby. Ale když přišla válka, tak jim to

všechno sebrali a okradli je. To je totiž další mýtus, který tvrdí, že všichni Romové byli chudí. Ne všichni Romové byli chudí, z historie známe případy, kdy se lidé rvali o jejich majetek a kdy poslali na popravu celou osadu nebo je upálili v nějaké stodole nebo postříleli a jejich majetek si rozebrali. Je na to několik odkazů i v tomto filmu. A Raymond ve svých téměř sto letech čelí svému osudu, celý život žije spartánsky, ve své maringotce se přikrývá čtyřmi peřinami, ale nikdy netopí.“

Po válce se v roce 1951 Raymond Gurême oženil s mladou ženou Paulinou, která pocházela z alsaské rodiny Jenišů. Její příbuzní se živili výrobou košíků. Také Pauline poznala útrapy internace. Oba manželé se živili se jako obchodníci se starým železem, prodavači na trzích anebo pracovali na různých farmách. Společně vychovali 15 dětí.

Své rodiče Raymond Gurême našel až v roce 1952 v Belgii.

V roce 1972 se Raymond se svou rodinou usadil v obci Saint-Germain-lès-Arpajon, několik kilometrů od bývalého internačního tábora Linas. I na vlastním pozemku se však setkal s nespravedlností, jak vypráví režisér Robert Kirchhoff:

„Dvakrát ho v jeho maringotce z neznámých důvodů přepadli policisté, zmlátili ho, vynesli ven a vyvalili v blátě – to už mu bylo nějakých 90 let. Řekli mu,

že se u něj někdo údajně skrývá anebo že něco přechovává. A když jsem od něj odjížděl, tak mě objal a říkal: ‚Víš, já už tady dlouho nebudu, ale co bude s mými dětmi, až zemřu?‘ Zatím se policajti ještě bojí, protože jsem tu já, já je chráním. Ale co s nimi bude, až umřu?‘ Když jsem jel autem domů, uvědomil jsem si, že Raymond mi říká o svých dětech, ale teď už jim je 70 let. On je stále považuje za děti. A když jsem viděl fotografii jeho rodiny, tak měla přes 100 lidí, vypadala jako celoškolní fotka.“

Podobně jako řada jiných Romů, kteří zažili nacistické útrapy, také Raymond Gurême několik desetiletí o svých zážitcích nemluvil. Zlom nastal v roce 2004, kdy poprvé veřejně promluvil o své internaci a od té doby se stal jedním z nejdůležitějších svědků válečné

perzekuce Romů a Sintů. Pravidelně navštěvoval školy a různé veřejné akce po celé Francii, kde vyprávěl o holokaustu Romů. Zúčastňoval se také pietních aktů.

V roce 2010 vytvořil Spolek pro připomínku internace Cikánů a kočovníků v táboře Linas-Montlhéry (Collectif pour la commémoration de l'internement des Tsiganes et Gens du voyage au camp de Linas-Montlhéry), které každoročně 27. listopadu na výroční den otevření tábora pořádá pochod, pietní akt a následné setkání na Raymondově pozemku.

Za celoživotní přínos pro historii a kulturu Romů udělil Raymondův Gurémovi francouzský ministr kultury Frédéric Mitterrand v roce 2012 řád Chevalier des Arts et Lettres (Rytíř umění a literatury).

SAR DŽIVELAS O RAYMOND GURÊME

MULAS O RAYMOND GURÊME, SO PREDŽIÐILA O HOLOKAUSTOS, SAS
O FRANCUZKO MARIBNESKERO VITEJZIS THE MANUŠ, SAVO PES CALO
DŽIVIPEN MARELAS VAŠ O ČAČIPENA PERDAL O ROMA

E Jana Šustová / Foto: ARTCAM

Kurke 24 majoste čoro muľa andro francuziko Arpajonos o **Raymondos Gurême**. Has leske 94 berš. Andro mariben trival denašľa khatar o internačna tabora, kaj les thode o nacista, u has andro mariben, kana tradle le Němcen andal e Pariža.

Uliľa 11. augustoste 1925 andro Meigneux paš e Pariža andre romaňi familija, savi tradelas, u perelas andre subetnicko jekhetaňiben Manuše. Has trito čavoro eňa čhavorendar. Leskero dad o Hubert Leroux has veteranos khatar 1. lumakero mariben, akrobatos the bohemos. Has les cirkusis the e mozi, u tradenas pal e Francija, varekana andre Belgija the andre Švajcarsko. E daj Mélanija sikhľarelas le čhavoren cirkusova džaňibena, ta palis o Raymondos sikhavelas andro cirkusos e akrobacija, kerelas le klaunos the palis kerelas le grajenca e drezura.

Andro berš 1940 avľa e francuzko policija, iľa calo leskeri familija the le 4. oktobristar mek avre manušenca, save tradenas, len likerenas andro kher, kaj has varekana e tovarňa andro foros Darnétal paš o Rouenos. 27. decembriste has phundrado internačno taboris Linas-Monthléry andro Essonnos, kaj la familija bičhade. Odoj len užarelas bari bibacht. Na džanenas nič pal o dživipen andre

peskero gav. Chanas bokh, has nalači higijena the baro šil.

Juloste andro berš 1941 terno Raymondos peskere phraleha khatar o taboris Linas denašle. Sodužen chudle, bo o šeralo andre lengero gav phendá pre lende avri. Kamenas penge te kerel ulipnaskere lila, te sikhaven, hoj hine Francuza. O Raymondos pale denašľa oktobriste 1941, chudľá te kerel pro farmi andre Bretaňa u avelas pale andro taboris Linas, te del la familijake varesavo chaben, či o uraviben. Andro aprilis 1942 o taboris čhide tele u le manušen ligende andro bareder taboris kijo Montreuil-Bellay, savo has kerdo predal o manuša, so tradenas andre Francija. The odoj o Raymondos Gurême hordinelas la familijake o chabena.

Andro augustos 1943 le Raymondos pale chudľá e francuzko policija, sar čorda německo provijantos, u bičhade les pro phare buťa andro tabora paš o německo Frankfutos (peršo has andro

buťakero taboris Heddernheim u palis andro Oberursel). Odarig tiš džanla te denašel u te džal pale andre Francija, kaj gejlá andre odbojovo organizacija Résistance. Diňa pes kijo francuzika maribnaskere vitejzi (Forces Francaises de l'Intérieur, FFI) the leskeri jednotka, sava bičhade upre khatar e Pariža, kerelas o sabotažna akciji. Maškar 19. dži 25. augustos 1944 has paš oda, sar tradenas le Němcen khatar e Pariža.

Kala phare berša the aver bibachtalipena, mujal save pes andro calo dživipen marelas, irinda andre gendi O nomadi na troman te avel andre (Interdit aux nomades), savi dine avri andro berš 2011 andro gendengero (nakladatelství) Calmann-Lévy.

Raymondos Gurême hin jekh hirošno manuš andro česko-slovensko dokumentarno films Díra v hlavě (2016), savo hino pal romane manuša khatar eňa thema, so predžidile o holokaustos. O režiseris Robertos Kirchhoffos sikhavel,

andal savi familija kada manuš has:

„Leskero dad, has barvalo manuš. Has les baro cirkusis the sar jekh perše manušes les has o kinematografos. Sikhavelas o filmi u olestar les has but love. Sar avľa o mariben, ta lenge sa ile the občorde len. Oda hin tiš jekh načáčipen, hoj savore Roma has ča čore. Na sako Rom has čoro. Andre historija džanas o ačhibena, kana pen o manuša marenas vaš lengero barvalipen u bičhade calo romano gav te merel, abo len labarde upre andre varesavi stajňa, či len vilinde u lengero barvalipen penge maškar pende ile. Andre kada films pal oda hin tiš buterval phendo. O Raymondos, maj šel beršengero dživel duredel peskero dživipen, calo dživipen dživel čorikanes, andre peskeri maringotka pes učarel štare duchnenca, no ničda na thovel e jag.“

Pal o mariben andro berš 1951 Raymond Gurême iľa terňa romňa la Paulina, savi perelas andre alsasko familija khatar o Jeniša. Lakeri familija kerelas o košara. E Pauline tiš džanelas, so oda hin e internacija. Soduž džene palis bikenkernas purano trast, phirenas te bikenavkerel pro tarhos, či kerenas pro roli/farmi. Jekhetanes bararde 15 čhave.

La da the le dades na rakhľá o Raymond Gurême dži ko berš 1952, kana len rakhľá andre Belgija.

Andro berš 1972 o Raymond peskera familijaha ačhile te bešel andro Saint-Germain-lès-Arpajon, na but kilometri khatar o taboris Linas. The pre peskero than/phuv les mardá e bibacht, sar vakerel andro dokumentos o režiseris Robert Kirchhoff:

„Duvar pre leste demada ča avka

hijaba andre leskeri maringotka e polocija. Marde les, cirdle avri the cirdenas les andro čika – oda leske imar has eňavardeš berš. Phende leske, hoj paš peste varekas garuvel, či vareso garuvel jov. Te lestar džavas het, ta man chudľá u phenelas: ‚Džanes, so avla mire čhavenca, sar merava? Akana e policija mek daral, bo som adaj me, me len sajnav. So lenca avla, sar merava?‘ Sar džavas le motoriha khere, avľa mange pre godi, hoj vakerelas pal o čhavore, no akana lenge hin pašal eftavardeš berš. Jov duminel, hoj hine mek cikne. Te dikhlom e fotka leskera familijaha, has odoj vaj šel manuša, has oda sar e škola.‘

Avka sar aver Roma, so lenge o nacista kerenas e bibacht, the o Raymond Gurême but berša pal oda, so andro mariben predžidila, na kamelas te del duma. Te vakerel pal e internacija chudľá andro berš 2004. Akorestar has maškar anglune manuša, save mek leperenas u šaj phenenas, sar andro mariben le Romen the le Sinten marelas e perzekucija. Palis phirelas andre školi the

andre akciji phandle le maribnaha andre Francija. Vakerelas odoj pal o holokaustos mujal Roma. Phirelas tiš pro pijetna akti akti.

Andro berš 2010 kerďa o Jekhetaňiben, so leperel e internacija le Romengeri the nomadengeri andro taboris Linas-Monthléry (Collectif pour la commémoration de l'internement des Tsiganes et Gens du voyage au camp de Linas-Monthléry), sako berš 27. decembriste oda džives, kana has phundrado o taboris, ada jekhetaňiben organizinel, hoj o manuša džan pro pijetno aktos u palis džan pro than, kaj bešelaso o Raymondos.

Vaš leskero bararipen andre romaňi historija diňa le Raymondoske Gurêmovonoske francuzko miňistros vaš e kultura o Frédéric Mitterrand andro berš 2012 ašaribnaskero nav (rjados) Chevalier des Arts et Lettres (Baro manuš andro džaňiben the literatura).

●

ROMODROM MUSIC STUDIO POMÁHÁ (NEJEN) MLADÝM TALENTŮM

Renata Kováčová / Foto: Romodrom Music Studio

„Nejsme žádní amatéři, my víme, jak se to má dělat!“ směje se **Milan Šenki**, když vypráví o novém romském nahrávacím studiu, které v pražském Karlíně vzniklo koncem loňského roku pod taktovkou neziskové organizace Romodrom.

Ta už několik let pořádá hudební soutěž Miri giři, ve které soutěží amatérští zpěváci. Ti nejlepší pak také získávají možnost svou skladbu nahrát v profesionálním studiu.

„Studio jsme si pokaždé museli někde pronajmout, a tak jsme si s ředitelem Romodromu Nikolou Taragošem řekli, že by stálo za to vybudovat si svoje vlastní,“ vysvětluje garant soutěže Šenki, sám uznávaný muzikant.

Nápad i realizaci podpořila Městská část Praha 8, která za symbolickou cenu poskytla nahrávacímu studiu prostory a která převzala i záštitu nad konáním jednodenního festivalu, který je závěrečným vyvrcholením soutěže.

Tou za posledních pět let roky prošly stovky soutěžících. „Často si vzpomenu na jednu velice talentovanou dívku, která měla dost pohnutý osud,“ vypráví Šenki. Dívka pocházela z rodiny, která se starala o dvě nemocné babičky a potýkala se s nedostatkem peněz.

„Nahráli jsme jí skladbu a do dvou dnů byl hotový i videoklip. Rodina dívky mě pak označila za „anděla“ – to jsou přesně ty chvíle, které mě chytají za srdce a které ve studiu zažívám vlastně docela často,“ říká Šenki.

Amatéři i zpěváci, kteří pocházejí ze sociálně znevýhodněných rodin, mají v Romodrom Music Studio kompletní servis, jehož součástí je i natočení videoklipu, zdarma. Znamé tváře a profesionálové za jeho služby zaplatí symbolickou tisícovku. Peníze pak jdou na provoz studia. „Chceme, aby se u nás každý cítil dobře a rád se k nám vracel, a proto musíme jednat na profesionální úrovni,“ přibližuje Šenki.

Studio už přivítalo stálíce romské hudby jako skupiny Bengas nebo Gipsy Brothers, ve které působí i zpěvák David Kraus. Svou skladbu zde nazpívala začínající zpěvačka Karin, kterou v chanovské základní škole objevili Jan Bendig a Monika Bagárová.

„Teprve jsme začali, ale jedeme na plný plyn,“ usmívá se Šenki a prozrazuje, že nahrávacím studiem spolupráce s Romodromem zdaleka nekončí – v plánu jsou už další projekty. ●

ZAJÍMÁ VÁS HISTORIE, MÁTE RÁDI PŘÍBĚHY?

POSLECHNĚTE SI VYPRÁVĚNÍ PAMĚTNÍKŮ

WWW.PAMETROMU.CZ

Unikátní sbírka rozhovorů přibližuje méně známou stránku historie naší společnosti, historii Romů.

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o. p. s., za finanční podpory Bader Philanthropies, Inc.

